

TJOCKA SLÄKTEN

Medlemsblad för Lappmarkens släkt- och bygdeforskare
Nummer 4 - År 2011

Redaktörens rader

Eftersom det lackar mot jul igen har vi i årets sista nummer valt ut några berättelser och nedteckningar som handlar om julen. Dels är det Nils Eriksson som intervjuat Anna Rebecka Nordvall i Nästansjö om julfirandet i hennes ungdom på 1850-talet, dels ett utdrag ur Jon Engströms berättelse om Vilhelmina prästgård och julfirandet där 1787.

Ett julkort med texten "Julhälsning från familjen O P Kristoffersson till hemmansägaren J H Johansson med familj i Siksjöhöjden". Årtal okänt.

© Fotoarkivet, Vilhelmina kommun.

Till nästa års julnummer skulle det vara väldigt trevligt om vi kunde få möjligheten att publicera någon av våra medlemmars egna upplevelser av julfirandet förr. Hur såg förberedelserna ut? Hade man julgran? Vad lagade ni för julmat? Sjöng ni några speciella sånger?

Varför inte starta en studiecirkel där du/ni tillsammans med vänner och bekanta sporrar varandra att skriva och berätta om jultraditioner förr. Jag garanterar att det skulle bli mycket uppskattad läsning i vår medlemstidning.

I övrigt presenterar vi som vanligt aktiviteter som föreningen arrangerat eller deltagit i sedan förra numret. Torsten Gavelin berättar om hur Bernhard Nordh sällskapet blev till och Tomas Silfver om sin forskning kring Finn-Pål.

Av prosten Bo Lundmark, tidigare kyrkoherde i Funäsdalen, har vi fått in en redogörelse kring den samiska bibelns tillkomst och genom vår ordförande Carina Strömberg har vi fått tillstånd att publicera Abraham Winkas sammanställning om de första nybyggarna i Kittelfjäll.

Dessutom publicerar vi det andra och sista avsnittet om Hilbert Ångeruds barndom och uppväxt i Abborrviken.

Trevlig läsning och En Riktigt God Jul önskar jag Er alla!

Föreningsnytt

Öppet Hus-aktiviteter Hösthelgen, som var en förflyttad Mikaelihelg, innehöll många aktiviteter och bl.a. hade vi öppet hus i Tingshuset. Under skolornas höstlov erbjöds släktforskning för ungdomar under två dagar. En fyrklöver unga flickor dök upp och tiden gick alldeles för fort. De glömde både mat och andra aktiviteter och fick istället många anledningar att ta kontakt med far- och morföräldrar i sina efterforskningar.

Arkivresan till Umeå lockade 12 deltagare från Vilhelmina och en medlem som anslöt i Umeå. Efter inkvartering på hotell Gamla Fängelset intogs lunch på restaurang Droskan och därefter åkte vi upp till Gammlia. Vi hann med en halvtimmes rundvandring på länsmuseum, där bl.a. en utställning om järnvägar visades. Karin Holmgren, chef för folkrörelsearkivet, tog sedan emot oss och visade en del intressanta dokument och protokoll från föreningslivet i Vilhelmina, bl.a. amatörteaterföreningen. Forskningsarkivet på universitetet blev nästa anhalt där Cuno Bernhardsson visade oss runt på universitetsbiblioteket och tog oss ned i arkivlokalerna. Också här fick vi se många intressanta handlingar med anknytning till Vilhelmina. När det var dags för kvällsfika letade vi oss fram till studentrestaurangen och fick anledning att känna oss unga på nytt bland alla ungdomar. Dagen avslutades sedan med ett föredrag om olika typer av skällsord som förekom i 1600-talets Gävleborg.

Den andra dagens förmiddag var helt avsatt för DAUM, dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Umeå. Staffan Lundmark berättade om arbetet med insamling och inspelning av olika dialekter i de nordligaste länen. Vi fick bl.a. lyssna till röster från gångna tider med Jon Månsson från Marsfjäll och Lars Larsson Kroik. DAUM samlar även inspelningar med musik. Sammantaget var det ett innehållsrikt studiebesök och det är intressant att se hur mycket dokumentation det finns i olika arkiv om livet i lappmarken.

Arkivens dag firas i hela Norden, alltid andra lördagen i november. Även i år hade Vilhelmina kommun ställt sig välvilligt till att hålla kommunarkivet öppet mellan 10.00 – 14.00. I kommunarkiven finns handlingar från kommunens styrelse och centrala förvaltning, undervisning och skola, byggnads- och planfrågor, räddningstjänst, miljö- och hälsovård, social omsorg och kultur- och fritidsfrågor m.m.

I kommunarkiven kan man följa de enskilda medborgarnas liv från tidig barndom till ålderdom. I barnavårdsnämndens, fattigvårdsstyrelsens och socialnämndens arkiv kan man finna uppgifter om utomäktenskapliga barn, faderskaps erkännanden, utackorderade barn, mödrahjälp, fattighjälp, nykterhetsärenden, äldreomsorg m.m. Sekretessprövning görs alltid innan man kan få tillgång till information ur sådana handlingar.

Flottningen i norra Sverige och Ångermanälven var ämnet för Erik Törnlands föreläsning lördagen den 19 november i Folkets hus. Erik berättade kunnigt om flottnings historia, visade bilder och en brittisk film från 1949. Filmen innehöll många dramatiska sekvenser från livsfarliga brötar och våldsamma, oreglerade forsar. Vi fick följa timrets väg från avverkning och bäckflottning i fjällen, mot sågverken vid kusten och till sågade bräder som fraktades iväg på export. Arrangemanget var ett samarbete mellan Västerbottens museum, Vilhelmina museum, Vilhelmina folkbibliotek, Lappmarkens släkt- och bygdeforskare och Studieförbundet inom ramen för *Alla tiders Vilhelmina*. Vilhelmina fotoarkiv fick mycket beröm av föreläsarna för de fina bilderna från flottning i Ångermanälven.

Julgröt blir det ingen i år, i varje fall inte i föreningens regi. Anledningen är att Vilhelmina översvämmas av julkalas i december och eftersom de som är föreningsaktiva ofta är

medlemmar i flera föreningar blir det svårt att hinna smälta all gröt. Styrelsen beslutade att istället inleda det nya året med en sammankomst i början av 2012.

Julklappsstips!

En lappmarksbygd på väg mot framtiden har kommit med den sista delen som omfattar tiden fram till 1949. Bokpaketet kostar 400 kr i handeln men som medlem betalar du 320 kr.

Föreningen säljer även Karl-Erik Gavelins Vilhelminaborna, böcker som är oundgängliga när man släktforskar i Vilhelmina. Gavelins två delar kostar 425 kr tillsammans. Fler boktips finner du på vår hemsida www.lsb.vilhelmina.com

Besök oss i Tingshuset i samband med *Släktforskarhjälpen* tisdagar mellan 16.00-19.00 eller betala i turistbyrån när vi inte finns på plats.

Jon Engström berättar om första prästgården i Vilhelmina

Den småländske läkaren och grundaren av Kalmartidningen Barometern reste runt i Lappland 1834. I sin reseskildring berättar han bland annat om Wolgsjöns förste kapellpredikant, Petrus Gavelin från Åsele, om uppbyggnaden av prästgården och hur det gick till när församlingen skulle fira jul tillsammans året 1787.

Laila Eliasson

Gavelin hade nu beslutit att tillbringa vintern i Wolgsjön, för att besörja gårdens ytterligare inredning och möblering, men begaf sig emellertid om hösten att hälsa på sin hustru i Sör-Åsele. Der hade hon tillbragt sommaren, och ingenting hade fattats henne. Det var ett förmöget bondfolk, Gavelins släktingar, som hon hade varit hos. Hon hade fullt opp af lifvets behofver och detta allt utan att behöfva hafva något bekymmer. Det oaktadt hade hon vantrifvits på det högsta: det var något som fattades.

Då nu Gavelin kom, ville hon följa med honom upp till Wolgsjön och blifva der öfver vintern, men han föreställde henne att hon omöjligen kunde vara der, så dåligt, bristfälligt och ofullkomadt allt ännu der var. Hon lät sig dock icke af dessa skäl bevekas: Hon dref igenom sin vilja och de begåfvo sig åstad tillsammans upp till Wolgsjön. Der var kol-mörkt en ruskig höstafton, då de kommo fram. Man steg in i den nya prästgården, och en af de medföljande skjutsbönderna skulle nu göra upp eld i bästa rummet, kammaren. Frun märkte att karlen försvann, och undrade hvart han tagit vägen. Hon blef ej litet förvånad när hon blef upplyst om att han hade krupit in i spisen för att göra upp eld, och att han derigenom hade försvunnit ur kammaren.

Här blef nu ljus i huset, så att man kunde beskåda all dess herrlighet, bestående av nakna väggar samt en stol och ett bord: det utgjorde summan af den nya prästgårdens samtliga möbler och inventarier. Stol fanns icke i huset, men på vägen hade frun fått en sådan till skänks av en nybyggare, och man hade medfört den på båten, ty det var ro-led; således hade man nu det nödvändigaste: en säng, en stol, ett bord. Stolen var dock blott för en person; den rådde frun ensam om: de öfriga fingo sitta på klabbar. Der fanns ock en pall, bestående af en grof brädstump, den man i hast satt fyra käppstumpar till ben under.

Bordet var deremot frun icke så ensam om, som om stolen. Det var så stort som ett vanligt brädspels-bord, men nyttigt till mången god ting; det var skrifbord, det var matbord, det var bakbord, det var altare! Huru bordet stundom blef altare, torde någon undra, men det kom sig af det skälet, att kyrkan och prästgården stodo i fullkomlig harmoni, hvad inredningen beträffar. Man hade i kyrkan endast väggar och tak. Lösa plankor lagda på klabbar, som

blifvit afhuggna från knutarna, då man timrade kyrkan, tjente till golf: bänkar funnos icke: äfven der fingo klabbar och plankor göra tjenst. Altare fanns icke heller, utan här fick det omtalade bordet uppfylla platsen, för högtidlighetens skull. Man hade af några bräder slagit ihop likasom en tobakskista och fästat vid väggen: det var predikstol. Sådana voro kyrkan och prestgården i Wilhelmina i sin början.

Om Jul kom församlingen naturligtvis talrikt till kyrkan. Men man hade ännu inga kyrkobyhus och inga stall. Hela församlingen installerade derföre sina hästar i salen i prestgården, och packade in sig sjelfva i köket. Salen var ännu oinredd, och derföre fingo de fyrbenta gästerna sitt logi der. Icke större än prestgården nu var, inrymde han dock hela Wilhelmina församling med både hästar och folk. Ännu är icke ett halft sekel förflutet. Och kyrkan inrymmer ej numera församlingen.

Ur Nils Erikssons samling

Anna Rebecka berättar för Nils Eriksson, från sin ungdomstid på 1850 – talet:

Anna Rebecka Nordvall, Karlsdotter f 1843 15/2, Nästansjö gift i Vilhelmina kyrka 1870 6/2 med Jonas Erik Eriksson Vestman f 1847 20/7, Nästansjö

Jonas Erik och Anna med barnbarn, 1910. ©Vbm

Julfirande

På "Kosutammass" (Kosutomas)dagen eller lilljulkvällen skulle all mat till julen lagas. Då gjordes korv och palt, kött kokades och bröd bakades. På den dagen doppade man i köttgrytorna. På Tomasdagen tillreddes för övrigt all mat, som kunde sparas till julen.

Julaftonen var den sista förberedelsedagen till julen. Till den dagen skulle allt grovgöra vara undanstökad, all skurning och dyligt skulle vara färdigt.

Julkärven uppsattes på en hög stång åt fåglarna. Någon särskild kärve hade vi inte utan vi tog vilken som helst. Vid tröskningen blev alltid en kärve lämnad kvar. Kreaturen utfodrades särskilt väl under julhelgen.

Julbad förekom inte allmänt under min ungdom. Vi badade, men för det mesta badades det ej. Stugan skurades och städades väl, men pryddes inte på något särskilt sätt.

Julgran förekom inte heller i min ungdomstid. Det var först sedan man började ha julgran (allmänt). Då bakades alla möjliga krumelurer som hängdes på julgranen. Min syster var särskilt duktig till att baka tomtar, grisar, kor, hästar och dylikt som hängdes på granen. Julklappar gav man inte varandra under min ungdomstid.

Julbordet och julbrödet. Det roligaste under julen var julmaten. Då fick vi äta mycket god mat. På julbordet lades upp en hög för varje familjemedlem. I varje hög lades ett julbröd bakat av råg, även kallad rågbrö eller tjockbrökaka, en ost och en smörgås, en smörklimp som för de större personerna vägde upp till ett kilo. Denna hög skulle räcka till tjugondagen. På julbordet fanns även korv, fårkött, fisk, bröd (tunnbröd) och smör, ty på julkvällen skulle man inte äta ur ”julgåsen”. Som dricka användes maltdricka. En av oss barn brukade läsa till bordet och en från bordet.

En julbild från Laxbäcken. Karin Kanon har fått besök av tomten. © Fotoarkivet, Vilhelmina kommun.

Nyår

Sopning under bordet. Pappa (1) som var gudelig, ville inte höra talas om att vi skulle tro på skrock och dylikt. Men vi hade en gång en piga som på nyårskvällen sopade under bordet, så att hon skulle få se hur det nya året skulle bli. Under natten kom det dit några ”skörvar” (agnar) och det betydde ett dåligt år. Jag minns inte om detta blev fallet.

Personer:

(1) Carl Fredrik Carlsson Nordvall f. 1812 5/2

Renskrivet av Eivor Forsberg, Nästansjö

Hilbert Ångeruds berättelse om sin barndom i Abborrviken, del 2

I februari 2011 fick Vilhelmina museum en intressant berättelse som en man vid namn Hilbert Ångerud skrivit om sin barndom och uppväxt i Abborrviken, Åsele. Han var född 3/2-1903 och dog när han var närmare 90 år gammal. Då bodde han sedan flera år tillbaka i Dalarna. Eftersom originaldokumentet är väldigt omfattande, sammanlagt 18 handskrivna sidor, har jag delat upp den i två avsnitt där det första presenterades i förra numret av Tjocka släkten. Här kommer då det andra och sista avsnittet av Hilberts berättelse.

Laila Eliasson

Från 1914 och till 1935 hade vi mycket dåliga tider. Det va så pass att vi kunde klara livhanken, men efter den tiden började det bli bättre med arbete och förtjänsten ända tills andra världskriget började på 1940-talet. Då blev det ganska besvärligt igen med matfrågan. Då fick vi kortsystemet som varade i fyra år och inkallad blev jag och fick vara borta i flera månader.

Då jag fick komma hem då var jag sjuk i magsår så de var handläst till Umeå lasarett. Där fick jag ligga i tre veckor på en kur innan jag fick komma hem. Det var sommaren 1940, så vi hade jordbruket kvar. Det skulle slås och bärgas och ladas, så jag får säga att Henny hade gjort det bra. Hon hade ordnat med hjälp så allting var bortstökad när jag kom hem. Så efter det tog Henny och jag och funderade om vi skulle ta och sälja jordbruket till Eriks, min bror. Det var 1943. Men bagarstugan och tomten den tog vi kvar så den finns än idag där uppe i Abborrviken.

1945 då började vi köra timmer åt kronan. Johan och jag hade hästen tillsammans. Vi körde timret på isen på Ångermanälven, men vilken vinter det blev. Det snöade varannan dag så djupleken på snön blev nästan 2 meter. Så det var nog inte så roligt att vada i snön och få fram timret som skulle lastas på getdoningarna.

Vi bodde i en skogsbarack på andra sidan Ångermanälven, mitt emot Abborrviken. Vi var 2 hästar, 12 karlar och en kocka. Här är namnen som alla som var i kojan:

Erhard Eriksson,	Bergvik
Erik Lindblad,	Åsele
Rupert Johansson,	Bergvik
Sigurd Johansson,	Bergvik
Allfön Tallbom, Hjalmar Tallbom, Arne Tallbom	Tallnäset
Maurits Dallin	Abborrviken
Johan Ångerud	Bergvik
Ture Ångerud	Bergvik
Hilbert Ångerud	Abborrviken
Rune Ångerud	Abborrviken
Henny Ångerud, hon var kocka åt oss i kojan.	Abborrviken

Och när snön tog slut efter basvägen, så vi inte kunde köra ner något mera timmer till ån, så blev det att sluta och fara hem. Det var kring påsk.

Då vi kom hem och började tänka över vilken svår vinter vi hade haft, då våren kom, då beslutade Johan och jag att vi skulle sälja hästen och göra auktion på saker som vi inte behövde ha med oss.

Så den 15 maj 1945 då åkte vi ner till Wikaäng Söderbärke (i närheten av Ludvika) där skulle vi få stanna några dagar hos Seth, en broder till oss, tills vi fick husrum på Korsheden. Då skulle vi få jobb på trähusfabriken i Wad, men vi blev liggande i gulsot en hel vecka i Wikaäng innan vi kunde börja jobba i Wad. Men jobbet, det blev inte alls så länge med det jobbet, förrän vi blev permitterade och fick börja med skogsarbete åt Barken bolaget och Johan, bror, han blev sjuk i cancer, blev liggande till den 31 december 1945, då blev han död. Han var då 48 år och 2 månader. Blev begravnen i Söderbärke kyrkogård. Efter detta blev Johans familj skingrad.

Timmerkörning i Söråsele, Åsele. © Västerbottens museum.

På hösten 1946 flyttade jag och min familj från Korshed till Smedjebacken i en Uppsala kåk efter Bergavägen. Där bodde vi i fyra år och jag skulle jobba på Walsverket och Henny skulle bli mjölkerska i Walsverkets lagård. Det blev hon ett år tills hon sa upp platsen och hon fick börja jobba på Walsverket och där blev hon, som jag, till pensionering. Jag slutade 1963 och Henny tills 1965.

På 1950-talet byggde vi en stuga som ligger efter Grenandervägen. I den bodde vi tills det blev omöjligt för oss att sköta tomten och skotta snön om vintern. Så Rune och Marianne fick överta stugan och vi flyttade ner till Länsmansgatan 23 A. Där har vi bodd sen dess och jag bor fortfarande kvar fastän Henny gick ifrån mig. Hon blev död 6/7 1981. För mig är det ofattbart att hon är borta. Så pigg och arbetsam som hon var och aldrig sjuk en enda dag. Å på ett år var hon borta från mig. Å vilken sorgedag det blev för mig. Jag kan då säga att ingen här på denna jorden kan göra en föreställning hur svårt det blev för mig efter Hennys död. Vi tillsammans hade kämpat 53 år i både fattigdom och motgångar, men vi hade mycket glädje också, för vi var ju ganska unga när vi började tillsammans. Så det var nog inga ledsamheter på den tiden vi började livet. Och mycket bättre fick vi när vi kom till Dalarna och mycket vänner fick vi även. Men nu är det nog sämre med den saken sen jag blev ensam. Då har jag inte så stor lust att vara tillsammans med vänner och bekanta. Det blir väl någon gång jag

går bort till någon, när det faller mig in. Men ibland får jag påhälsningar av barn och barnbarn och det tycker jag det är nog det rätta, för att jag är ju snart 80 år.

Finn-Påls ättlingar

Jag har mina rötter i lite olika delar av Västerbotten och har tur som kan få vara med i flera olika släktforskningsföreningar. Södra Västerbotten där jag är född och i Lappmarksbygdens släktförening där jag har mina rötter på min farmors sida, samt Stor-Stockholms Släktforskningsförening där jag numera är bosatt. Min släktanknytning till Stockholm är dock ringa. Min morfars morfars mor Fredrika Svede var född 1810 i Stockholm enligt kyrkboken. Hon har dock inte gått att finnas i någon dopbok så om hon verkligen var född i Stockholm är inte fastslaget. Men de ger ut en trevlig tidning och har trevliga sammankomster.

Nåväl, de senaste åren har det i Stockholmföreningens medlemstidning Anropet publicerats artiklar om kända ättlingar till en familj i Småland. Nu tror jag att det kan vara svårt för en släkt i norra delen av Sverige att få så många kända personer i sin stamtavla. Skälen till det är många, bland annat att norra Sverige är mer glasbefolkat och det var långa avstånd ner till Stockholm där alla viktiga institutioner med mera finns. Det gäller ju speciellt under 1700- och 1800-talen och även under den första delen av 1900-talet.

Jag har i många år försökt ta reda på ättlingarna till den kände nybyggaren "Finn-Pål" eller Pål Danielsson 1714 – 1775 som grundlade sex nybyggen mellan Nordmaling och Klippen i Fredrika församling i södra Lappland. En enastående prestation att så fort han var klar med ett nybygge (som någon av hans barn fick) gå vidare och syna in ett nytt nybygge. Grunden för denna stamtavla har jag tagit från Karl-Erik Gavelins släktforskning om människor födda i Åsele och Vilhelmina församling, men jag har även använt mig av Sven-Erik Johanssons släktforskning. Jag har idag cirka 22 000 ättlingar till Finn-Pål i min databas.

Det finns naturligtvis kändisar bland ättlingarna till Finn-Pål i form av kända ishockey- och fotbollsspelare, samt riksdagsmän med flera (ingen nämnd, ingen glömd).

Tomas Silfver

Överste Lars och hans söner

Nedanstående berättelse om de första nybyggarna i Kittelfjäll sammanställdes i juni 2004 av Abraham Winka. Winka föddes i Tärna 1920. Han utbildade sig till lärare och arbetade bl.a. i Karesuando som nomadlärare och även i Tärna, Fäggeby i Dalarna och i Vårgårda. Han bor idag i Varberg och har givit sitt tillstånd till publicering av berättelsen.

Källor: Ossian Egerblads bok om Tärna och Staffan Bengtssons forskningar i ämnet.

Carina Strömberg

Lars Larsson i Kittelfjäll var född 1773 i finnskogarna i Värmland. För att undkomma knektutskrivning till kriget i Finland i början av 1800-talet begav han sig norrut i landet. Hans hustru hette Anna Gustafsdotter och säges ha kommit från Röbbäck i Umeå. När familjen befann sig i Föllinge i Jämtland, fick de lov att stanna på sin vandring. Hustru Anna var höggravid och tiden för hennes nedkomst var nu inne. Hon födde dottern Maria i Föllinge och året var 1810.

Vandringen mot norr fortsatte emellertid. När familjen kom till den översta delen av Vojmåns dalgång stannade den. Här insynte Lars Larsson nybygget Kittelfjäll, och etablerade sig som

den första nybyggaren på platsen. Han fick heta ”överste Lars”, inte på grund av något militäriskt påbrå, utan därför att han bodde överst i dalgången.

Vojmån och Borkajaure. Foto Lars Dahlstedt.

© Västerbottens museum.

Sonen Henrik upptog nybygget Henriksfjäll, gifte sig med en flicka från Umeå och allting artade sig bra. Men så kom olyckorna slag i slag. Undan för undan dog husdjuren. Man trodde att detta berodde på vittra och lämnade Henriksfjäll. En tid bodde han och brodern Lars med sina familjer inhysta hos system Marias familj i Laisholm. Därifrån kom de till Joesjö, där de insynte ett nybygge. De byggde hus och ladugård 1837 och hade för avsikt att stanna där.

Hösten 1839 for de två bröderna på lofotenfiske för att tjäna pengar. Deras fruar och barn stannade ensamma på nybygget i Joesjö. När bröderna på våren 1840 kom tillbaka till Joesjö stod stugan öde och tom och i ladugården möttes de av förödelsens styggelse. Alla djur var döda. De två bröderna gav sig iväg emot bebodda trakter och hittade sina hustrur och barn hos en samefamilj i trakten av Tärnaby. Nu fick de veta att höet till djuren tagit slut och att de själva tvingats ge sig av till hjälpsamma människor för att överleva. Ingen av familjerna vill mera till Joesjö. De återvände till föräldrarna i Kittelsfjäll.

Efter någon tid for Henrik till Norge för att söka arbete, men han omkom i en drunkningsolycka året därpå. Hans fru Stina Kajsa och barnen tvingades att gå som tiggare i socknen.

Brodern Lars insynte nybygget i Borkan och bodde där omkring 20 år, men efter hustruns död 1864 flyttade han därifrån till Tärna, för att efter några år ge sig av till Norge. Alla hans sex barn blev nybyggare i Tärna.

Tredje brodern Gustaf blev 1849 delägare i Joeström och han har fortfarande ättlingar där. Man kan med fog säga att överste Lars och hans barn tillhörde de mera framträdande nybyggarna i Tärna och Vilhelmina socknar. Deras ättlingar finns fortfarande kvar i bygden och de har gjort sig kända som arbetsamma och hederliga människor.

Abraham Winka

I Föllinge församlings födelse- och dopbok 1806-1861 finns Marias födelse- och dopuppgifter 1810. Som föräldrar står angivet "Dalkarlen if Jerna sockn och Brindosets by Lars Larsson och hustrun Anna Gustafsdotter." I Äppelbo kyrkoarkiv, födelse- och dopböcker 1775-1795 finns Anna, född 10/12 1776, dotter till Gustaf Månson, Brindoset, och hans hustru Brita Ersdotter, ibid. I Järna kyrkoarkiv, lysnings- och vigselböcker 1748-1814, finns drängen Lars Larsson från Laggåsen och Elfvedals pastorat i Wermeland och pigan Anna Gustafsdotter från Brindoset, Jerna Finnmark, med vigseldatum 1 november 1795. Uppgifterna om att Anna skulle komma från Umeå kan vara sammanblandade med att sonen Hindric Larssons hustru Stina Cajsa (Christina Catharina) Ramstedt, var född 15/2 1808 i Umeå, Öhn (Umeå stadsförsamlings kyrkoarkiv, födelse- och dopböcker, 1781-1812). Uppgifterna från Gavelins Vilhelminaborna, Kittelfjäll, Kif 15 och Henriksfjäll, Hen 4, är kontrollerade mot kyrkoarkiven. Övriga uppgifter är ej kontrollerade.

Carina Strömberg

Tat Ailes Tjalog (den Heliga Skrift)

I år är det tvåhundra år sedan hela Bibeln var översatt till samiska. Av prosten Bo Lundmark, tidigare kyrkoherde i Funäsdalen, har vi fått historiken om tillkomsten av Bibeln på samiska.

Den samiska bibeln tvåhundra år

Det dröjde ända till 1811 innan hela Bibeln var översatt till samiska. Den trycktes i Härnösand.

Pionjäreerna

Den samiske prästen Lars Rangius var först ut. Under åren 1701 – 1713 översatte han Nya Testamentet till sin dialekt vid Vindelälvens källor. Översättningen trycktes emellertid inte med motiveringen att den var för lokal till sin språkform. Att finna en språkform som kunde förstås i ett så stort område som möjligt av Sápmi var en svår uppgift. Kyrkoherden och skolmästaren Pehr Fjellström i Lycksele grep sig verket an. Han gjorde sig förtrogen med de dialektala skillnaderna och skapade det s.k. sydlapska bokspråket. Det grundar sig främst på de nordligare dialekterna i Västerbottens län.

Vi översättningen utgick Fjellström från Karl XII:s Bibel, utgiven 1703. I december 1755 färdigtrycktes Ådde Testament (Nya Testamentet) i Stockholm. Vid Fjellströms död 1764 hade arbetet med Gamla Testamentet ännu inte kommit igång.

Många prästers möda

Förverkligandet tog många lappmarksprästers tid, krafter och kunnande i anspråk. Av stor betydelse blev det Lexicon Lapponicum som utarbetades av Fjellströms efterträdare Erik Lindahl tillsammans med kyrkoherden i Jokkmokk Johan Öhrling. Verket utkom 1780.

Den sistnämndes son Samuel gjorde studieresor i såväl Pite som Lycksele och Åsele lappmarker för att få en bättre kännedom om de olika dialekterna. Även dennes bror Emanuel och skolmästaren i Jokkmokk Nathanael Fjellström var engagerade i översättningsarbetet.

Ett hundra riksdaler beviljades den grundliga granskning som ägde rum under de mörkaste månaderna vintern 1794 – 95. Anslaget visade sig otillräckligt varför de tre begärde ytterligare medel till ”ved och ljus som under samma Collationering åtgått uti arbetsrummet”.

Inte heller denna generation fick emellertid se hela Bibeln färdigöversatt till samiska. År 1807 var ungefär hälften av Bibelmanuskriptet tryckt.

Student slutförde!

Nu valde domkapitlet att låta en student slutföra arbetet. Prästsonen Erik Johan Grönlund, bördig från Arvidsjaur, befanns vara ”försedd med god underbyggnad i Studier och fullkomlig kännedom af lapska språket”. Grönlund var född 1787 och blev en av alla tiders yngsta Bibelöversättare!

I ett brev den 30 januari 1809 skriver han till en nationskamrat i Uppsala om ”ett förtroende hvartill jag tyckes vara alldeles ovärdig.” Han skulle emellertid visa sig vara förtroendet värdig! I en skrivelse 21 augusti 1811 meddelade Härnösands Domkapitel att Tat Ailes Tjalog (den Heliga Skrift) äntligen blivit färdig.

Till skolbarn och brudpar

Helbibeln fick ett imponerande omfång på 2 124 sidor. Den trycktes i tvåtusen exemplar och distribuerades bl.a. till sameskolorna och de kringvandrande nomadlärarna. Bibeln gavs även som belöning åt skolbarn som gjort ”utmärkta framsteg uti erforderlige Christdomsstycken”. Även läskunniga brudpar kunde föräras Den heliga Skrift på samiska.

På den nordsamiska huvuddialekten skedde översättningsarbetet i Norge. Här utkom Nya Testamentet först 1840 och hela Bibeln 1895. På lulesamiska trycktes Nya Testamentet 1903. Nyöversättningar till nord- resp. lulesamiska av Nya Testamentet kom 1998 och 2000.

Bo Lundmark, prost Funäsdalen

I oktober 1825 utfärdade Härnösands Domkapitel följande cirkulär, att läsas upp i kyrkorna i stiftet.

Härnösands Consistorii Circulaire. N:o 322

§ 5

Till underrättelse för Vörd. Presterskapet I Lappmarkerne gifves härmed tillkänna: att från Svenska Bibel Sällskapet i Stockholm blivit försände, så väl till Hernösand, som till Umeå, Skelefteå, Piteå, Luleå och Haparanda diverse Lådor, innehållande inbundna Nya Testamenten på lappska språket, tryckta på Bibel Sällskapets bekostnad, för att gratis utdelas bland lappska Allmogen; och kunna erforderlige exemplar av Nya Testamenten på Lapska gratis erhållas, då anmälan sker hos Vörd. Presterskapet i ofvannämnde orter.

Hernösands Dom-Capitel den 29 october 1825.

E. A. Almqvist

Avskrivet av Carina Strömberg

Bernhard Nordh-sällskapet – vad är det?

*Bernhard Nordh, 1930-tal.
© Fotoarkivet, Vilhelmina
kommun.*

Kan ett litterärt sällskap tillägnat Bernhard Nordh vara någonting, författaren till *I Marsfjällets skugga*, *Fjällfolk* med flera bästsäljare? Ja, den frågan var vi några personer som ställde oss efter att de jubileumsarrangemang som ordnades i Tierp och Vilhelmina år 2000, när författaren skulle ha fyllt hundra år, blivit så uppmärksammade och välbesökta.

En arbetsgrupp satte igång planeringen och den 16 september 2000 kunde kommunalrådet i Vilhelmina, Anneli Nordström-Eriksson, klubba beslutet om bildandet av Bernhard Nordh-sällskapet.

Sällskapetets syfte är att väcka och stimulera intresse och förståelse för Bernhard Nordhs författarskap hos läsare i alla åldrar. Vi vill också initiera och stödja vetenskaplig forskning kring hans liv och verk, verka för utgivning och spridning av hans romaner, noveller och artiklar och även bygga upp en Bernhard Nordh-samling.

Vad har vi då gjort dessa dryga tio år som gått sedan starten? Sällskapet har värvat omkring 150 medlemmar från Lund i söder till Jokkmokk i norr. En medlem finns i Kalifornien och stödpersoner finns i Norge och Holland. Alla medlemmar får en årsskrift med blandat innehåll. I den refereras delar av Sällskapetets utåtriktade verksamhet, där publiceras noveller och artiklar om och av Bernhard Nordh, berättelser från medlemmarna med mera.

En hemsida på Internet har byggts upp med adressen *bernhardnordh.se* och den förses med material fortlöpande. Under rubriken *Nyheter* kan man där följa vad som händer i och kring Sällskapet. Vi arrangerar Bernhard Nordh-dagar över hela landet och medverkar vid andra sammankomster med föreläsningar, bildspel, utställningar m.m. Då ingen av Bernhard Nordhs böcker nytrycks längre har Sällskapet en omfattande förmedling av antikvariska böcker. En Bernhard Nordh-samling är också under uppbyggnad i Vilhelmina Folkbibliotek.

Under det gångna året har Sällskapet varit huvudman för ett EU-projekt om litterär turism. Som ett resultat av detta har fyra bussresor från Vilhelmina till Marsliden genomförts under juli månad i samarbete med Vilhelmina kommun. Resorna har varit välbesökta och deltagarna mycket nöjda varför de kommer att upprepas nästa sommar.

Om du tycker det här verkar intressant är du hjärtligt välkommen som medlem. Det kostar 150 kr per år och om du sätter in den summan på vårt plusgiro 15 89 21-7, skriver ditt namn och adress på inbetalningskortet så kommer en årsskrift som kvitto på ditt medlemskap. Välkommen!

Torsten Gavelin
ordf. i Bernhard Nordh Sällskapet

Lappmarkens släkt- och bygdeforskare

Plusgiro: 86 48 93-3

Medlemsavgift: 120 kr, familjemedlem 60 kr

Hemsida: www.lsbf.vilhelmina.com

E-post: lappmarkenssbf@vilhelmina.com

E-post till redaktör: laila.eliasson@vilhelmina.se